

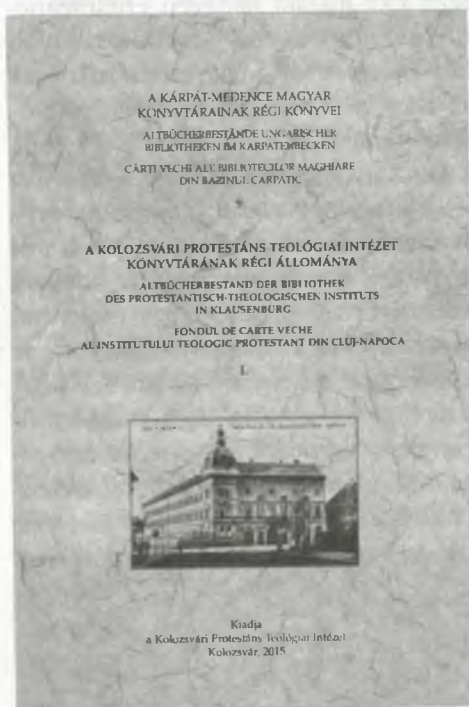
Bibliopolium

Kurta József: *A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Könyvtárának régi állománya. I. Az 1601 előtti, nem magyar nyelvű, külföldi nyomtatványok katalógusa.*

Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2015. ISSN 1786-5611,
ISBN 978-606-93498-2-3, 135 old.

Korunk számtalan ellentmondással terhes. Sokan kérdezik, komoly tudósok, sőt a „kemény tudományok” (*hard sciences*) képviselői, hogy miért is van még könyv, papír alapú könyv. A számukra fontos cikkek digitálisan elérhetőek, s hogy mi marad az utókorra, az már nem a „kemény tudomány” gondja. Sokan mondják, hogy a hálón ott van minden. Ehhez képest az európai írott örökség nyomtatott részének, amely ezen örökségnek nagyjából a felét teszi ki, mintegy 15%-a érhető el ezzel az eszközzel.

A kulturális ágazatok közt a könyvtárak világa együtt alakult az informatikai eszközökkel. (Magyarországon 1968 óta katalogizálnak számítógépes alapon.) De ugyanakkor tudnunk kell, hogy az új vívmányok nem többek, mint szenzációs emberi teljesítmények. A könyvtárak katalógusai és minden egyéb nyilvántartás nagyszerű eszközök. Ma azonban már sokféleképpen hozzáférhetünk számos nyomtatott dokumentumhoz is. De még mielőtt a fejlődés motorjai, nagyszerű vállalkozóink feleszméltek volna, a könyvtárosok önszorgalomból, állami szubvenció, a nagyvállalkozók és a kis- és közepes vállalkozások (KKV) szektorának oly fontos megsegítése nélkül

hozták létre a Magyar Elektronikus Könyvtárat, az országos katalógusokat és a nemzetközi nagy adatbázisokat. (Amikor ezek már elég nagyok voltak, hogy érdemes legyen évente eladni, akkor vették ki ezeket a kezükből, hiszen ők a „hatékonyabbak”.)

Mindezek ellenére most mégis megjelent a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet egyik kis gyűjteményének, a 16. századi 141 könyvegyütte-

sének katalógusa – papíron is. Mi az értelme ennek? – bővíti fel a „modern” világ „haladó” gondolkodója. Bizony sok értelme van. De kezdjük az elején, bár ez a történet talán kevesebbeknek fog tetszeni, mint maga az a tény, hogy 2015-ben papíron jelenik meg egy könyvtári katalógus, éspedig olyan könyvekről, amelyeket ki tudja, ki fog valaha is kézbe venni.

Egy-egy kulturális közösség öröksége Európában nehezen értelmezhető ügy, hogy az csak annak a szűkebb közösségnek atyai hagyatéka, már csak az alkotások nemzetközi szellemi erőtere okán sem. A kulturális Európa a keresztyénség kultikus szövetén jött létre, amelynek szálait különállóvá erősítette a latin nyelvűség, és kialakult a nyugati keresztyén világ. A nyugati keresztyénség kialakította a maga hagyományokat átörökítő rendszerét, és középpontba helyezte az írásbeli közlést. Azután az iskolák, a másolóműhelyek, majd pedig a nyomdák, könyvkiadók, illetve az iskolák rendszere a *trivium*tól az *universitas*ig képezték

a szöveg újabb szálait. A hagyomány megőrzésére kialakították az intézményi rendszert is, a levéltárakat, a könyvtárakat és a múzeumokat. Ezek azután önállóan is külön-külön rendszereket hoztak létre.

A könyvtárak rendszere alulról építkezve jutott el a nemzeti könyvtárig, majd a 19. és a 20. század folyamán megszervezték a nagy nemzetközi nyilvántartásokat is, az ősnymtatványkatalógusokat, a 16. századi állományok közös nyilvántartását. Manapság már – a világszintű bibliográfiai számbavétel mellett – a világon található könyvek példányainak leírásai is nyilvántartásba kerülnek a nagy nemzetközi adatbázisokban. (*Horribile dictu*, ezek mellett a megkezdett kötetnyilvántartásokat is folytatják.) A cél öszszetett: dokumentálni szeretnék az egyes kisebb közösségek örökségét, a nagyobb kulturális csoportokét, országokét és a kulturális övezetekét is. Az ugyanis, hogy ma, a 21. század második évtizedében mit és hol őriznek, messze nem jelenti azt, hogy az illető dokumentum fizikai sorsának (vagyis nem *de captu lectoris*) története érdektelen lenne. Az őrző vagy akár a tulajdonos változása is önálló történet. A nemzeti minimumból soha nem engedő román nemzetpolitika értelmében Ceaușescu alakította ki a bukaresti nagy régi könyvgyűjteményeket. Nagyobb részt Erdélyből, a Partiumból és a Temes vidékéről hordatta össze mindazt, amit aztán úgy mutogattott a világnak, mint amely a román kulturális közösség ősi, de mindenképpen régi öröksége, s amely Románia Nyugat-Európa-hoz való tartozását bizonyítja.

A kis gyűjtemények igen sérülékenyek. A katalógus nélküli gyűjtemény Csáki szalmája lehet. Ugyanis nem védi a nyilvántartás intézménye. Ezért sokan, akik úgy véltük, hogy a kisebb plébániákon, parókiákon felesleges önálló miniatűr gyűjteményeket veszélynek kitéve tárolni, szorgalmaztuk a kisebb területi gyűjtő könyvtárak kialakítását, már ami a magyarok lakta területeket illeti. Az így kialakított gyűjteményeket feldolgoztuk (beszámolás, pecsét, katalógus), és igyekszünk kiadni a katalógusokat, hogy egy-egy hagyományos közösség is tudja, mi az övé. A tulajdonjegyekből azt is tudjuk, hogy miként lett az övé. A katalógusok pedig egy nagyobb országos adatbázist is gazdagítanak a maguk adataival (MOKKA – Régi nyomtatványok (–1850), ld. www.eruditio.hu/lectio/mokka-r).

A papír alapú katalógusok néha külön könyvként is megjelennek, de igyekszünk ezeket *A Kárpát-medence magyar könyvtárainak régi könyvei* sorozatba is integrálni. Ezek könyvként is elérhetőek a világhálón (ld. real-eod.mtak.hu/view/series/A_K=E1rp=E1t-medence_magyar_k=F6nyvt=E1rainak_r=E9gi_k=F6nyvei.html).

Most pedig lássuk, milyen környezetben jelent meg a most bemutatandó könyv:

A Kárpát-medence magyar könyvtárainak régi könyvei – Altbücherbestände ungarischer Bibliotheken im Karpatenbecken (sorozatszerkesztő: Monok István):

1. Emődi András: *A Nagyváradi Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár régi állománya I. – Altbücherbestand der Bibliothek der Diözese in Grosswar-*

dein. Akadémiai Kiadó, Egyházmegyei Könyvtár, OSZK, Budapest–Nagyvárad 2005.

2. Emődi András: *A Nagyváradi Római Katolikus Egyházmegyei Könyvtár régi állománya II. – Altbücherbestand der Bibliothek der Diözese in Grosswardein*. Egyházmegyei Könyvtár, OSZK, Budapest–Nagyvárad 2008.
3. Rác Emese: *Az egykori nagyenyedi minorita rendház könyvtárának régi állománya – Altbücherbestand der Bibliothek des ehemaligen Minoritenklosters in Strassburg am Mieresch*. OSZK, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Budapest–Cluj Napoca 2009.
4. Magyar Árpád – Zvara Edina: *A kaplonyi ferences rendház könyvtárának régi állománya – Altbücherbestand der Bibliothek des Franziskanerklosters in Kaplau*. OSZK, Budapest 2009.
5. Emődi András: *A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye Műemlék-könyvtárának régi állománya – Altbücherbestand der Bibliothek der Diözese in Sathmar*. Szatmári Római Katolikus Püspökség, Varadinum Script Kiadó, Nagyvárad 2010.
6. Keveházi Katalin – Varga András: *A Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár 1701 előtti nyomtatványai. – Altbücherbestand vor 1701 der Universitätsbibliothek-Szeged*. SZTE, Szeged 2010.
7. Marti Tibor: *A füleki ferences könyvtár régi könyvei. – Altbücherbestand der Bibliothek des Franziskanerklosters in Fülek*. EKF, Eger 2012.
8. Csesznegi Viktória – Stohl Róbert: *A zombori kármelita rendház könyvtárának régi állománya – Altbücherbestand der Bibliothek des Karmeliten-*

klosters in Sombor. MTA KIK, Budapest–Eger 2015.

9. Kurta József: *A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Könyvtárának régi állománya – Altbücherbestand der Bibliothek des Protestantisch-Theologischen Instituts in Klausenburg*. PTI, Kolozsvár 2015.
10. Varga András: *A Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtár 1701–1800 közötti régi nyomtatványai – Altbücherbestand zwischen 1701–1800 der Klebelsberg-Universitätsbibliothek – Szeged*. SZTE, Szeged 2015.

Armenian Cultural Heritage in the Carpatian Basin (sorozatszerkesztők: Kovács Bálint, Monok István, Stephan Troebst):

1. Armehuni Drost-Abgarjan – Bálint Kovács – Tibor Marti: *Catalogue of the Armenian Library on Elisabethopolis*. GWZO, EKF, Leipzig–Eger 2011.

Ha valaki valaha kézbe vett egy kötetkatalógust, használta a nyomdahelyek mutatóját, rögtön áttekintést nyerhet arról, hogy a kisebb egységnek, amely európai vagy éppen hazai nyomdaközpontokból származó könyvet gyűjtött, milyenek a gyarapítás arányai. Ha átlapozza a tulajdonosi jegyek (*possessor-bejegyzések*) mutatóját, a könyvtár kialakulása történetéhez nyer átfogó képet. Hasonlóan a nyelvi mutató, de bármelyik egyszerű utat kínál a gyűjtemény története kutatójának. Ezt így, egy nagyobb adatbázisban keresve soha nem látnánk. Ott pontosan kell tudni, mit keresünk. Az adatbázis viszont abban erősebb, hogy könnyebben megtalálhatjuk benne egy-

egy régebbi tulajdonos szétszóródott könyvtárának darabjait.

Ez utóbbi mutató különösen érdekes, hiszen képet ad a könyvek közös használatáról, arról, hogy adott esetben milyen személyes kapcsolat fűzte a szerzőt az olvasóhoz, vagy éppen nagyobb összefüggésekről is. Csak egyet említek, ami Kolozsváron talán nem érdekelt.

Közhely, hogy Erdély 1541–1848 között jogilag nem a Magyar Királyság része volt. Ezt a tényt sokan említik fel korrektségből, sokan pedig kaján mosollyal. Ha belenézünk a mai erdélyi gyűjtemények katalógusaiba, és megkeressük a tulajdonosi bejegyzések mutatóit, világosan követhetjük, hogy egy-egy könyv teljesen természetes módon vándorolt a Magyar Királyságból Erdélybe, vagy éppen fordítva. A most kézben tartott könyvben regisztrált kötetek kéziratos bejegyzései is vegyesen (egy kötetben belül) Szombathely, aztán Kolozsvár, de sok példa említhető még. Ahogy például az erdélyi vagy magyar királyságbeli iskolák anyakönyveiben is láthatjuk, hogy a két ország jogállása ellenére is kölcsönös volt az átjárás. Tehát ezek a könyvek elsődlegesen a magyar kulturális közösség emlékei. A tulajdonosi bejegyzések sokszor nemcsak a könyv sorsát mondják el. Fontos adalékokat szolgálnak egyes történelmileg is ismert személyiségek életrajzaihoz. Kurta József kötetéből egy példa: a 42. szám alatt Jean Calvin *Institutió*-jának 1568. évi genfi kiadása áll. Georg Deidrich tekei szász humanista életrajzi dátumát ennek alapján módosították a legmodernebb nyilvántartásban.

A most kiadott könyv sok adalékkal szolgál a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára történetéhez is. Elég itt utalni Papp Gábor (1827–1895) dunántúli református püspök könyvtárának darabjaira, amely könyvtárat az intézet a püspök halála után vett meg. Látunk itt is olyat, hogy egykori, ma már nem működő intézmények könyvtárainak része került Kolozsvárra, az intézetbe; és természetesen ott vannak az állományban a nagy jelentőségű személyiségek egykori könyvei, így például a Tofeus Mihályéi is.

Kurta József katalógusa egyedi abból a szempontból, hogy a korabeli kötések leírása messze jobb, mint a ma-

gyarországi és erdélyi katalogizálási gyakorlatban megszokott. Nem véletlen a *Könyvkötők mutatója*. Ilyet más kötetben nem találunk. A szerző a saját mesterségének tiszteletként is fektetett hangsúlyt erre a szempontra.

Tudjuk persze, hogy ez kevés. Nagyon gyorsan volna szükséges a Régi Magyar Könyvtár darabjainak a leírása, majd a 17. és a 18. századi anyag kötetyszerű bemutatása is.

Monok István

Elhangzott 2015. okt. 14-én a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet által szervezett Felekezeti teológia, egyetemes tudomány témájú szimpóziumon.

Kovács Ábrahám (szerk.):

Világnézetek kibívásai és a protestáns teológia. Tanulmányok.

Magyar Protestáns Teológiatörténeti Könyvtár. Partiumi Keresztény Egyetem – Sulyok István Teológiai Tudományok Intézete, Budapest–Nagyvárad 2016.

ISBN 978-963-414-129-7, ISSN 2498-6941 228 old.

A Kovács Ábrahám által szerkesztett kötet tizenkét tanulmányt foglal magában. A három cím alá csoportosított tanulmányok előtt a szerkesztő írása áll: *A protestáns teológiatörténet-írás kutatásának jelentősége a magyar protestáns teológia művelése számára.* A bevezető sorokban megállapítja: „A magyarországi protestáns teológiai gondolkodás története számos értékes kincset rejt magában, amelyet nemcsak hazai protestáns értelmiségiek, de a szakemberek: teológusok, vallástudósok és szellemtörténészek is alig ismernek.” (9. old.) Egyetértve e kijelentéssel, azonnal megállapíthatjuk, hogy ez a tanulmánykötet hiánypótló is.

A teológia művelése Erdélyben és a Tiszántúlon címmel ellátott első részt (17–108. old.) Pálfi József *Az eklézsiá lelki tanítója. Keresztési József igehirdetése* című tanulmánya nyitja, amely bemutatja és elemzi Keresztési József két vaskos kötetben megjelent prédikációit. (A kötetek fellelhetők a budapesti Országos Széchenyi Könyvtárban és Kolozsváron a Babeş–Bolyai Tudományegyetem központi könyvtárában.)

A következő tanulmányt a 2017. március 10-én elhunyt Tunyogi Lehel írta: *A besorolhatatlan Kecskeméthy „sor alá hívása”*, amelyben sok történeti és anekdotába illő elbeszélést olvasha-

Református Szemle

Az Erdélyi Református Egyházkerület,
a Királyhágómelléki Református Egyházkerület
és az Evangélikus–Lutheránus Egyház
hivatalos lapja

Száztizenegyedik évfolyam
2018. július–augusztus

4

Református Szemle

Alapítás: 1907

Kéthavonta megjelenő teológiai tudományos folyóirat

Kiadja az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa

FŐSZERKESZTŐ

Dr. ADORJÁNI ZOLTÁN

e-mail: adorjani@proteo.hu, tel.: 0744-989-052

FELELŐS SZERKESZTŐ

Dr. Dr. h. c. BUZOGÁNY DEZSŐ

e-mail: buzogany@proteo.hu, tel.: 0744-254-208

MUNKATÁRSÁK

Dr. Balogh Csaba

Dr. Dr. h. c. Geréb Zsolt

Dr. Kolumbán Vilmos József

Drd. Benkő Tímea

Dr. Molnár János

Dr. Pásztori-Kupán István

Dr. Visky S. Béla

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

THEOLOGIA BIBLICA

Dr. Marjovszky Tibor (Debreceni Református Hittudományi Egyetem – HU)

THEOLOGIA PRACTICA

Dr. Fekete Károly (Debreceni Református Hittudományi Egyetem – HU)

Dr. Fekete Csaba (Debreceni Református Hittudományi Egyetem – HU)

THEOLOGIA SYSTEMATICA

Dr. Dr. h. c. Szűcs Ferenc (Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kara – HU)

Dr. Dr. h. c. Fazakas Sándor (Debreceni Református Hittudományi Egyetem – HU)

HISTORIA ECCLESIAE

Dr. Dienes Dénes (Sárospataki Református Hittudományi Akadémia – HU)

Dr. Ferenc Postma (Vrije Universiteit Amsterdam – NL)

ISSN 0254-4458

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 400079 Kolozsvár, Király utca (str. I. C. Brătianu) 51. sz.

Telefon: 0264-592-453

Bankszámla: BCR Cluj – RO66RNCB0106026604570001

Megrendelés: e-mail: iratterjesztes@reformatus.ro

Kéziratokat nem őrzünk meg, és nem küldünk vissza

Készült az Erdélyi Református Egyházkerület Mészótfalusi Kis Miklós
Sajtóközpontjának nyomdájában

Református Szemle

2018. JÚLIUS–AUGUSZTUS
4. SZÁM
CXI. ÉVFOLYAM

THEOLOGIA BIBLICA

- Adorjáni Zoltán: *Milyenek látta Alexandriai Philón a kezdetben teremtett embert?* 365
Bekő István Márton: *A Márk 4,35–41 recepciókritikai értelmezése*.....375

THEOLOGIA PRACTICA

- Benkő Timea: *Zenei élet a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben*.....397

THEOLOGIA SYSTEMATICA

- Bodnár Lajos: *Egy Jókai-regény vallási szövegei. A kőszívű ember fiaí szentírási idézeteinek és imádságainak elemzése*.....410

HISTORIA ECCLESIAE

- Ósz Sándor Előd: *Egy beiratkozási anyakönyv tanulságai.
A kolozsvári Református Teológiai Fakultás hallgatói 1895–1948* 436

VARIA

Bibliopolium

- Monok István: *Kurta József: A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Könyvtárának régi állománya. I.
Az 1601 előtti, nem magyar nyelvű, külföldi nyomtatványok katalógusa*.....449
Bányai László: *Kovács Ábrahám (szerk.): Világnézetek kihívásai és a protestáns teológia.
Tanulmányok*.....453
Kálvin János magyarázata Péter első leveléhez. Fordította Papp György 456
Viskey S. Béla: *Megtartó ismeret*.....456

Recensio

- Bányai László: *Collegium Doctorum. Magyar református teológia*.....457

Novum

- Bekő István Márton: *Ulrich Luz 80 éves*.....461
Balogh Csaba: *Akadémiai évzáró a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben* 464
Berekméri Gabriella: *Ravasz László-kiállítás az Erdélyi Református Múzeumban* 466

THEOLOGIA BIBLICA

- Zoltán Adorjáni: *The Primeval Man according to Philo of Alexandria*
Das Menschenbild bei der Schöpfung nach der Sicht Philons von Alexandrien
Image de l'homme primordiale chez Philon 365
- István Márton Bekő: *Mark 4:35–41: A Reception-Critical Analysis*
Die rezeptionskritische Auslegung von Mk 4,35–41
L'interprétation historico-critique de la réception du texte Marc 4,35–41 375

THEOLOGIA PRACTICA

- Timea Benkő: *Music at the Protestant Theological Institute of Cluj-Napoca*
Musikleben am Protestantisch-Theologischen Institut in Klausenburg
Activités musicales à l'Institut de Théologie Protestant Cluj 397

THEOLOGIA SYSTEMATICA

- Lajos Bodnár: *The Religious Texts of a Jókai-novel. An Analysis of the Biblical Citations*
in Jókai's A kőszívű ember fiai (The Heartless Man's Sons)
Religiöse Texte eines Jókai-Romans. Analyse der biblischen Zitate und Gebete im Roman
Die Söhne des Menschen mit steinernem Herzen
Analyse de textes religieux dans le roman de Mór Jókai Les fils de l'homme aux coeur
de pierre 410

HISTORIA ECCLESIAE

- Sándor Előd Ósz: *Insights from the Students' Enrolment Register of the Reformed Theological*
Faculty of Cluj-Napoca (1895–1948)
Hinweise aus einem Immatrikulationsbuch. Die Studenten der Reformierten Theologischen
Fakultät, Klausenburg 1895–1948
Registre d'immatriculation des étudiants à l'Institut de Théologie Protestant Cluj 1895–1948 436

VARIA

Bibliopolium

- István Monok: *József Kurta, Old Printed Materials in the Archives of the Library. A Catalogue*
of Foreign, non-Hungarian Printed Materials from before 1601
József Kurta: Altbücherbestand der Bibliothek des Protestantisch-Theologischen Instituts
in Klausenburg. I. Katalog der nicht ungarischen, im Ausland vor 1601 gedruckten Bücher
József Kurta: Éditions anciennes à l'Institut de Théologie Protestant Cluj. I.
Registre des éditions étrangères avant 1601 449
- László Bányai: *Abrahám Kovács (ed.), Challenges of Worldviews and Protestant Theology.*
A Collection of Studies
Abrahám Kovács (hg.): Herausforderungen der Weltanschauungen und die protestantische Theologie.
Studien
Abrahám Kovács (ed.): Défi des visions du monde et la théologie protestante. Essais 453
- The Commentary of John Calvin to the First Epistle of Peter. Translated by György Papp*
Johannes Calvins Auslegung des Ersten und Zweiten Petrusbriefes. Übersetzt von György Papp
Jean Calvin: Commentaire à la Première Épître de Pierre. Traduction hongroise par György Papp 456
- S. Béla Visky: *Saving Knowledge*
 S. Béla Visky: *Rettende Kenntnis*
 S. Béla Visky: *Megtartó ismeret (Connaissance salvatrice)* 456

THEOLOGIA BIBLICA

Recensio

László Bánya: *Collegium Doctorum*.....457

Novum

István Márton Bekő: *On the Occasion of the 80th Birthday of Ulrich Luz*

Ulrich Luz ist 80 Jahre alt

Ulrich Luz – anniversaire 80 ans.....461

Csaba Balogh: *Closing the Academic Year 2017–2018 at the Protestant Theological Institute of Cluj-Napoca*

Akademische Schlussfeier an dem Protestantisch-Theologischen Institut zu Klausenburg

Cérémonie de clôture de l'année universitaire à l'Institut de Théologie Protestant Cluj.....464

Gabriella Berekméri: *An Exhibition on Bishop László Ravasz in the Reformed Museum of Transylvania*

Bischof László Ravasz-Ausstellung in dem Siebenbürgischen Reformierten Museum

Exposition biographique László Ravasz au Musée Réformé de Transylvanie.....466